

**Radoslav Štefančík, Ladislav Macháček,
Eva Poláková, Lucia Spálová, Alena
Kluknavská, Marcela Bieliková,
Marianna Pétióvá, Mária Janková,
Ľudovít Šrámek: *Pravicový extrémizmus
a mládež na Slovensku***

Brno, Tribun EU 2013, 232 s.

V období ekonomických krizí mají lidé sklon ztrácet důvěru v tradiční politické strany (případně ztrácet ji ještě více než v předchozím období) a začít podporovat strany slibující jednoduchá řešení složitých problémů. V tomto kontextu se jedná zejména o různé podoby krajní pravice, jejíž vzestup je patrný v řadě evropských zemí. V regionu středovýchodní Evropy se tento trend nejvýrazněji projevuje v Maďarsku (vzestup strany Jobbik a rostoucí sympatie veřejnosti k nacionalismu, anticiganismu i antisemitismu), avšak v nezanedbatelné míře i v ostatních zemích. Na Slovensku po dočasném parlamentním působení Slovenské národní strany posiluje krajně pravicová Ľudová strana Naše Slovensko (ĽSNS) a ve veřejném mínění narůstají protiromské postoje. Rizikovou skupinu představují zejména mladí lidé, jejichž světonázor se teprve utváří. Vydání publikace na téma vztahu slovenské mládeže a pravicového extrémismu tak reaguje na společenský problém, jehož naléhavost se ještě zvýšila po úspěchu ĽSNS v regionálních volbách. Pravicový extrémismus patří mezi hojně zkoumaná témata západoevropských společenských věd a své zastoupení má i v tuzemské, především politologické produkci, na Slovensku však byl dosud jeho výzkum doménou spíše občanských sdružení než akademických pracovníků.

Autoři vychází z pojetí extrémismu jako politické ideologie odmítající principy ústavního demokratického státu, jejíž stoupcem zpravidla nepochybuji o jejich základních cílech, nezřídka se používají násilí při jejím prosazování a mnohdy směřují k nějaké formě autoritářského režimu. Výhodou takového vymezení je jeho jednoduchost

a relativně snadná empirická použitelnost, v některých ohledech je nevýhodou jeho normativní zakotvenost v rámci politického liberalismu a s tím související nedůsledná aplikace – oproti variantě pravicové (ve smyslu nacionalistické, rasistické či fašizující pravice), levicové a náboženské, bývají opomíjeny ultraliberální přístupy, jejichž dílčí odnože v rámci pravicového libertarianismu či anarchokapitalismu rovněž naplňují některé základní znaky politického extrémismu.

Z metodologického hlediska se jednotliví autoři a autorky opírají převážně o kvantitativní přístupy, avšak jejich aplikace se omezuje pouze na třídění prvního a druhého stupně, pokročilejší statistické metody využity nejsou. Díky tomu se výklad jednotlivých tematických celků převážně omezuje na statický popis aktuální situace bez snahy o hledání hlubších příčin či testování hypotéz, pouze v některých případech autoři sledují vývoj v posledních několika letech či srovnávají postoje slovenské a české veřejnosti. Kvantitativní přístup aplikovaný ve větší části publikace je doplněn kvalitativní analýzou diskurzu zobrazování Romů v médiích a projevů extrémismu v komunikaci na sociálních sítích, zasazenou do širšího společenského kontextu.

Výzkum ukazuje, že podstatná část slovenské veřejnosti je lhostejná k projevům pravicového extrémismu, či s nimi dokonce sympatizuje a více než desetiprocentní menšina má sklon k projevům pravicového extrémismu. Z hlediska sociální distance jsou pro Slováky nejbližší Češi a tělesně postižení a naopak nejvzdálenější (odpor a požadavek na vystěhování ze země) jsou narkomani a Romové. Rázné a radikální řešení problematického soužití, podporované ve zvýšené míře mladými lidmi, však ve svých představách spojují především s legálními prostředky. Ladislav Macháček identifikuje tři problematické oblasti a navrhuje možná řešení: otevřenosti vůči krajně pravicovým myšlenkám čelit multikulturní výchovou ve formě focus groups, ne-

gativním postojům k menšinám vycházejícím z osobních zkušeností (zejména k Romům) vzdorovat participačními projekty v oblasti práce s mládeží (zejména minoritní, ale i majoritní), životní nejistoty mladých lidí a jejich nedostatečnou orientaci ve společnosti řešit jednak vhodnou sociální politikou, jednak vzděláváním k demokratickému občanství.

Analýzou komunikace na sociálních sítích autorky identifikovaly tři mikrodiskursy v otázce vztahu k Romům: (1) Romové jako lidé bez charakteru, zábran, líní a nepřízpůsobiví, celkově nenapravitelní; (2) Romové jako příživníci; (3) potřeba izolace či likvidace Romů. Obecně lze konstatovat, že sociální sítě hrají podstatnou roli při propagaci myšlenek pravicových extrémistů a v budoucím výzkumu je třeba jim věnovat zvýšenou pozornost.

Z rozboru programových priorit a volebních výsledků L'SNS v jednotlivých regionech vyplývá, že zvýšení důrazu na kritiku romské menšiny (a zavedených politických stran) a aktivita v oblastech, kde je soužití majority a romské menšiny vnímáno jako problematické, přináší straně výrazné zlepšení volebních výsledků. Romská minorita se nachází ve většině obcí, kde získala L'SNS ve volbách v roce 2012 více než pět procent hlasů, a to buď přímo v nich, nebo v jejich těsné blízkosti. Podle srovnání postojů žáků základních a středních škol mezi lety 2009 a 2011 nedošlo k výraznému posunu postojů v pozitivním ani negativním směru, nicméně lze poukázat na dílčí nárůst protiromských nálad, snížení citlivosti vůči eventuálnímu ohrožení ze strany některých, zejména pravicově extrémistických skupin a nárůst agresivního chování v období povinné školní docházky.

Autoři uzavírají práci konstatováním, že pravicový extrémismus na Slovensku představuje mimořádně závažný společenský problém, jemuž je třeba věnovat zvýšenou pozornost. Tato publikace z větší části shrnuje výsledky kvantitativních empirických výzkumů, pro budoucí výzkum však

zůstávají otevřené otázky, jako např. proč určité typy jedinců či sociálních skupin inklinují k pravicovému extrémismu více než jiné.

Shrnutí: Tato studie sice nepoužívá pokročilou metodologii a soustředí se tak spíše na popis aktuálního stavu než na hledání příčin současných problémů (což je nemalým dílem způsobeno nízkým stupněm rozpracovanosti tématu), pro další výzkum tématu však může sloužit jednak jako podklad a odrazový můstek, jednak jako zdroj inspirace (např. analýza komunikace na sociálních sítích). Pro tuzemského čtenáře je zajímavá i z toho důvodu, že ačkoli podle ní sympatie ke krajně pravicovým idejím či ochota angažovat se v jejich prospěch je v české společnosti o něco nižší než na Slovensku, trend nárůstu protiromských nálad je patrný a vzhledem ke strukturálním podobnostem se příliš neliší ani forma a mobilizační strategie krajně pravicových subjektů.

Karel Hanuš

Publikace je dostupná v elektronické podobě na <http://www.fsvucm.sk/files/doc/Ekniznica/2013-extremizmus.pdf>.

Alieva Dilbar, Miroslav Tížik (eds.):
Príspevok Alfreda Schütza k sociologickéj teórii

Praha – Bratislava, Sociologické nakladatelství (SLON) – Sociologický ústav SAV 2012, 528 s.

Dílu původem rakouského sociologa Alfreda Schütze (1899–1959), jenž podstatnou část své profesní dráhy strávil ve Spojených státech, dosud nebyla v české a slovenské odborné literatuře věnována odpovídající systematická pozornost. Jak to v české a slovenské společenskovědní literatuře bohužel bývá, klíčové práce na převod do jednoho či druhého jazyka čekají desítky let od svého původního vydání. Zhodnocení Schützova díla se čeští a slovenští sociologové